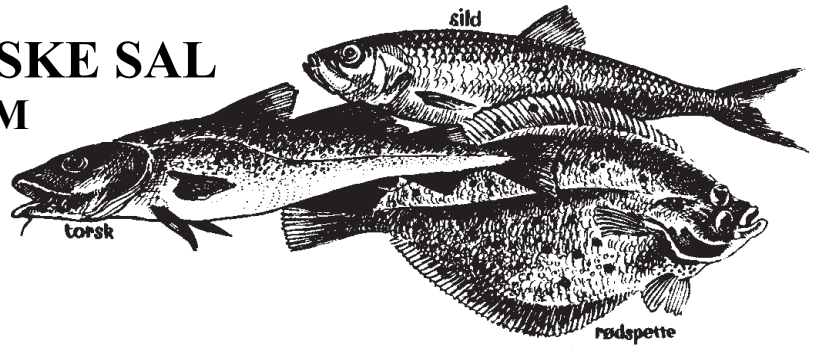

RUNDTUR I NORSKE SAL ZOOLOGISK MUSEUM

MONTER 1 UNDER HAVFLATEN

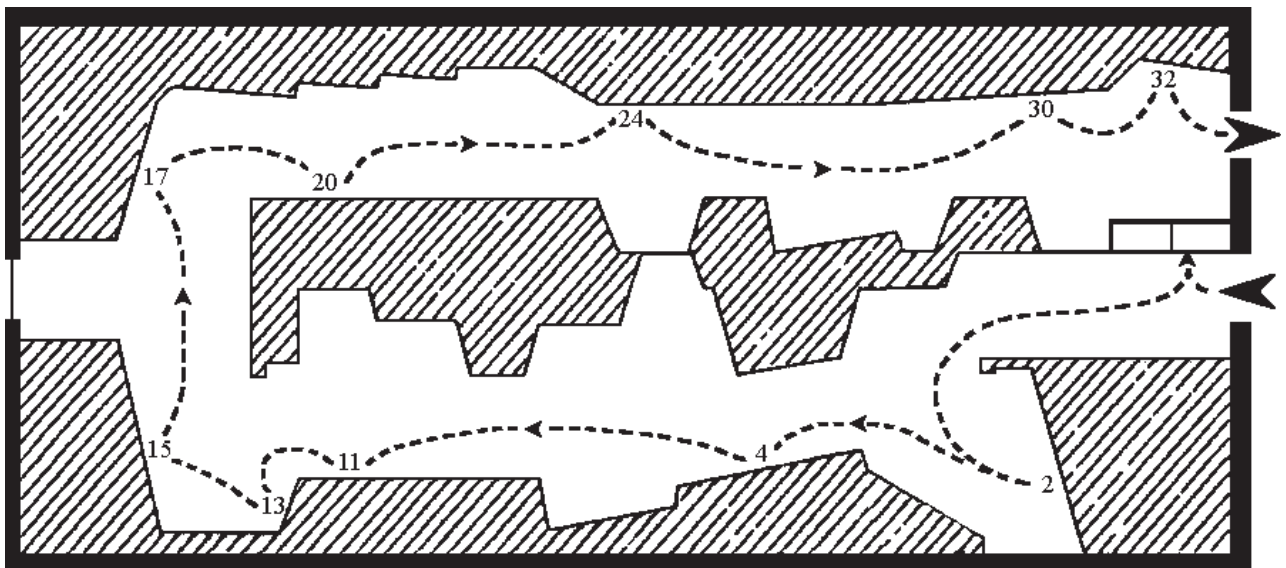
- Viser en del marine organismer og -fisk. Den venstre delen av monterten viser organismer som lever nær land og har vernefarger (prikker og striper) og form som er tilpasset skjul mellom tang, sjøgress og steiner: f. eks. **ulke**, **havnål** og **ålekvabbe**. Oppe til høyre finnes typisk fiskearter som lever i åpne vannmasser (pelagiske fiskearter): **makrell**, **sild** og **gråhai**. Disse er mer strømlinjeformet og har "pelagisk" vernefarge (mørk rygg, lys og blank buk). Nede til venstre i midten av monterten er et hardbunnsområde med grus og steiner. Der finnes organismer som **piggvar**, **hummer** og **taskekrabber**. Et bløtbunnsområde (sand el. leire) sees nederst til høyre. **Sandflyndre**, **piggskate** og **sjøkreps** holder til der.

MONTER 2. FUGLEFJELL

En landskapstype som hovedsaklig finnes i Nord-Norge. Fuglefjellene på Røst er oppvekstområde for halvparten av all sjøfugl som hekker i Norge (se kart til venstre for monterten). De fleste fuglene som lever der finner mat i sjøen (fisk som sild og lodde). En del, f. eks. **gråmåke** og **havørn** (se i taket utenfor monterten), finner også noe å spise i selve fuglefjellet (fugl, fugleunger og egg). Fugleartene har ulike typer reirplasser: **Lundene** graver huler i jordbakken, **toppskarven** bruker tang til reirplassen under steinheller, **lomvi** og **alke** legger eggene sine rett på berghyller osv.. Lydbåndet gir et lite inntrykk av lydnivået når tusenvis av sjøfugl samles på denne måten. ("Bassrøsten" på båndet kommer fra lunde.)

Kart over Norske sal

MONTER 4. VÅTMARKSOMRÅDE

Monteren viser en næringsrik (eutrof) innsjø med en rekke fuglearter som finner skjul i vegetasjonen rundt vannet (takerør). Tilsiget av næringsalter fra jordbruk og industri har ført til at innsjøen gror igjen fra bredden, og det dannes små Øyer utover i vannet med siv og takerør som gir gode skjuleplasser for reir. Reirene og eggene er svært godt kamuflert; eggene har vernefarge og reirmaterialene hentes fra de nærmeste omgivelsene (se midten av monterten). Fuglene som lever i området spiser mest smådyr, som insekter, mark, snegler og krepsdyr. Vannhønsene **siv-** og **sothøne** spiser i tillegg planter, **toppdykker** spiser både små fisk og litt planter ved siden av smådyr, og **hettemåker** leter også etter mat på søppelplasser. Vadefuglene **storspove** og **rødstilk** bruker nebbet som en pinsett når de plukker mark og insektlarver fra den bløte bakken. Den lille **rørsangeren** holder til i takerørskoger og lever av små insekter.

Fuglenes føtter er godt tilpasset det fuktige og løse underlaget. **Vadefuglene** har føtter med en hudfold innerst mellom de lange tærne slik at de sjelden synker nedi mudderet, og lange, nakne bein slik at de også kan vasse uten å bli våte på fjærene. **Hettemåkene** har svømmeføtter, og **toppdykkeren** har "lappfot" med stive hudfliker som bretter seg ut når toppdykkeren sparker bakut med foten når den svømmer. **Vannhønsene** har lange tær som gjør at de klarer å gå oppå flytende vannplanter, og **sothøna** har i tillegg hudfliker langs tærne som bedrer svømmeegenskapene.

MONTER 11 OG 13. UTMARK

Består ofte av en blanding av felter med skog som gir godt skjul og forskjellige former for dyrket mark eller eng som gir gode næringsforhold. Dyrene som lever der er oftest nattaktive (monter 13). **Reven** graver hi i bakkekammen med mange. Den spiser særlig smågnagere, men også større dyr, åtsler, småmark, bær og søppel. **Pinnsvinet** er insektspiser, men tar også til seg litt større dyr, åtsler og bær. Det ligger i hiet i dvale helt fra oktober til april. **Rugde** har reiret sitt på bakken og har vernefarger som skjuler den svært godt. Øynene sitter langt ute på siden av hodet og er delvis vendt oppover, slik at den ser de fleste fiender som nærmer seg. **Bokfinken** på gjerdet er en av de vanligste fuglene vi har. Den lever av insekter og frø. Det gjør også nøtteskriken på gjerdestolpen, men den jakter i tillegg på større dyr, bl.a. smågnagere.

Grevlingen i monter 13 er en alteter som spiser små og store dyr, planter og søppel. Den graver hi og sover vintersøvn, akkurat som bjørner. Både rev, pinnsvin, bokfink og grevling kan vi treffe på inne i byen på jakt etter føde.

MONTER 15. ORRELEIK OG TRANEDANS

Biotopen i denne monterten er myr, et vanlig åsted for **orrflugenes** par-ringsspill. Spillet skjer tidlig om våren, og hannene (de svarte) kjemper om hunnens gunst (de brunspraglete). I sentrum av spillplassen har de ledende (og eldste) av hannene tilkjempet seg plassen, og det er vanligvis disse som får parre seg, gjerne med flere av hunnene. Hunnene ruger ut eggene og oppfostrer kyllingene. De har en vernefarge som skjuler dem godt når de ligger i reiret på bakken. Ungene lever av insekter den første tiden, senere går de over på plantekost (bær, knopper, rakler fra løvtrær).

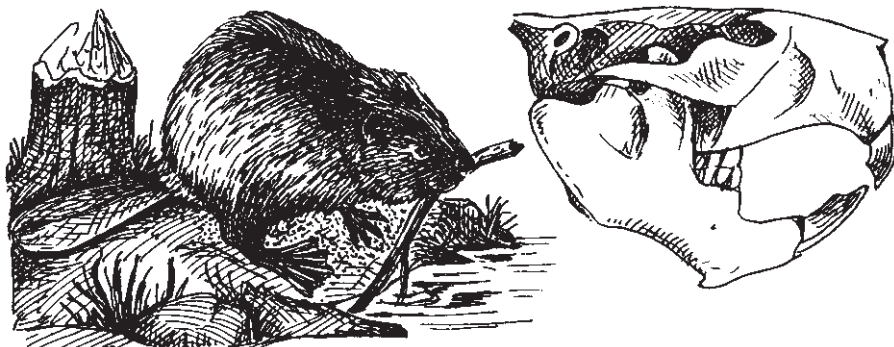
Tranene til venstre i monterten er trekkfugler som vender tilbake til Norge og har sin parringslek, "tranedans" på samme tid som orreleiken foregår. Tranene holder til på åpne myrer og lever av insekter, mark, snegler, mus, bær og andre plantedeler. Lydbåndet demonstrerer lydene til både trane og orrfugl; skrikelyden kommer fra tranene,

mens buldringen og *tsssjo*-lyden kommer fra orrfuglene.

MONTER 17. BEVER

Bever er vår største gnager og kan bli 1 m lang og veie 25kg. Den lever nær vann, helst i litt åpen skog med mye løvtrær. Bever bygger store hytter i vannkanten og er svært stedbunden hvis næringstilgangen er god. Med de kraftige gnagertennene kan bever felle trær som brukes til føde eller bygging av hytte eller demninger. Demningen bygges for å bevare eller øke vannstanden, hytta gir god beskyttelse mot andre dyr inngangen er under vann. Bever er mest aktiv om kvelden og natten, og er svært sky. Føden består av blader, bark og smågreiner fra løvtrær, hovedsaklig osp, samt vannplanter om sommeren. Bever er aktiv hele vinteren hvis det ikke legger seg is på vannet, da holder den seg i hytta og henter bare inn kvister fra lageret av greiner som er stukket ned i bunnen utenfor inngangen.

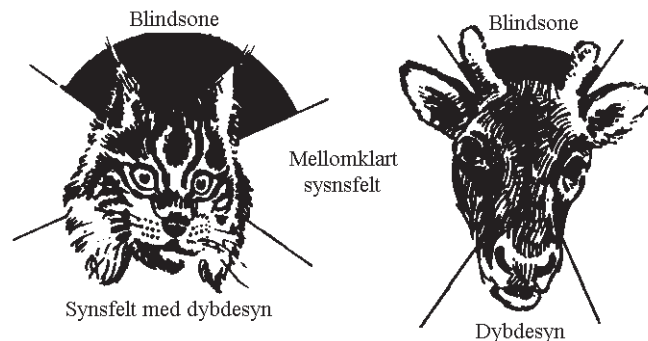

MONTER 20. HJORT, MÅR, GAUPE OG RÅDYR

Dette skoglandskapet er variert fjellene og fjorden bak **hjorten** henviser til at i Norge finnes hjort hovedsaklig på Vestlandet.

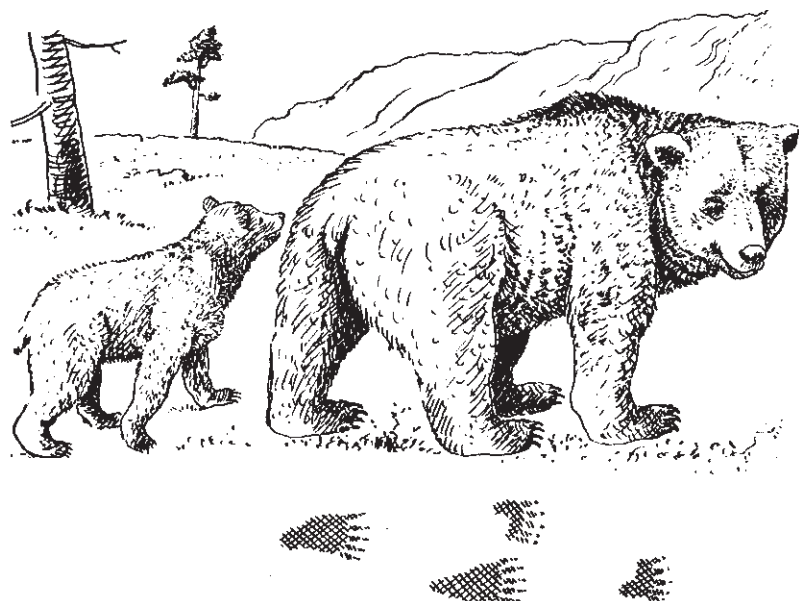
Rådyr finnes derimot mest på Sør og Østlandet. Disse hjortedyra er planteetere og spiser mye gress og småplanter om sommeren, mens vinterføden er basert på lyng, kvist og knopper. Bare bukkene har gevir hos disse artene. I monteringen er det høst, parringstid for hjortedyra. Hjørtebukken har gravet en brunstgrop og står og brøler for å markere seg. **Mår** og **gaupe** er bytteetere. Mår lever mye oppe i trærne og spiser ekorn, fugl, egg og smånagere. Gaupe spiser også større dyr som hare, storfugl og rådyr. Øynene til disse to bytteeterne er plassert foran på hodet. Dette gjør at de har et stort synsfelt der begge Øyne ser byttet (binokulært syn), noe som gir god avstandsbedømmelse. Planteetende hjortedyr har større nytte av sitt vide synsfelt; Øynene er plassert på siden av hodet slik at de raskt kan oppfatte bevegelse uten å snu seg.

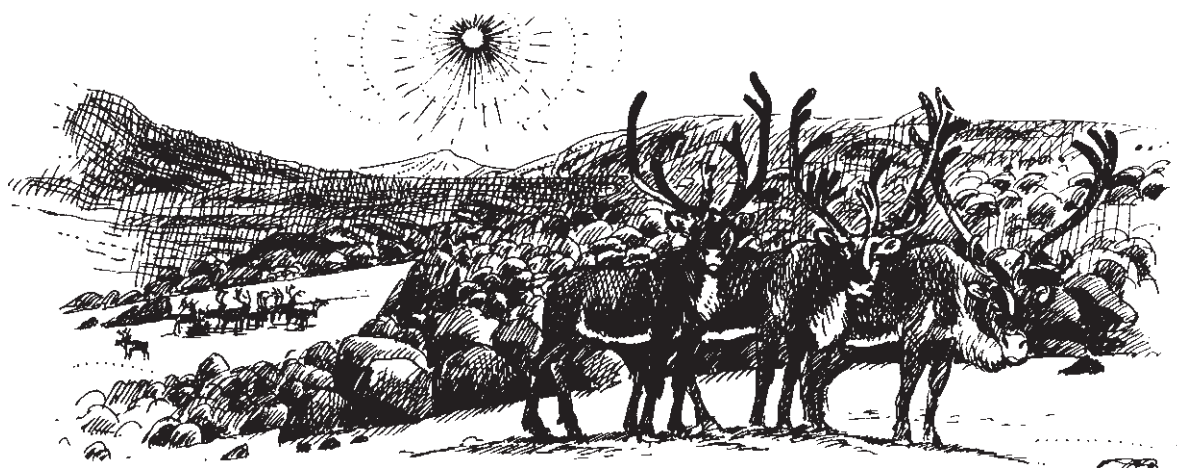

MONTER 24. BJØRN

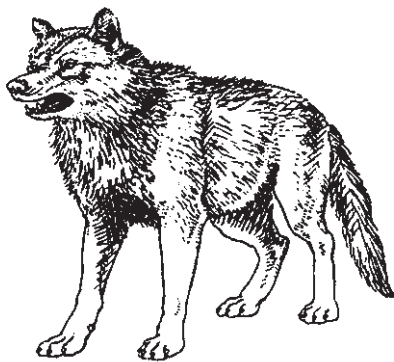
Norges største fastlandsrovdyr. Brunbjørn kan bli opptil 2,5m lange og veie nærmere 350kg. Bjørner lever mest i skjul i skog. Av og til trekker de opp mot fjellet på leting etter krekling, og kan streife over store områder. Bjørner er altetere, de spiser mye planter som f.eks. gress og bær, men også insekter, små dyr og åtsler. De spiser det som det til enhver tid er mye av, og ekstra mye om høsten før de går i hi. Hiet trenger ikke være mer enn 1m³. I hiet sover de **vintersøvn**. De våkner iblant, til forskjell fra dyr i **dvale**, der kroppstemperaturen kan ligge mange grader under det vanlige og dyrene er bevisstløse hele tiden. Parringen skjer om sommeren, og fødselen skjer i januar i hiet. Vanligvis går det 3 år mellom hvert ungekull. Det er 1-3 unger i kullet, og ungene er bare 25cm lange når de blir født.

Innen bjørnen går i hi har de lagt på seg svært mye, opptil 30kg. Bjørner kan bli inntil 30 år gamle. **Lavskrike** er en slektning av nøtteskrike, og lever i høytliggende barskogsområder.

MONTER 30. REIN OG ULV

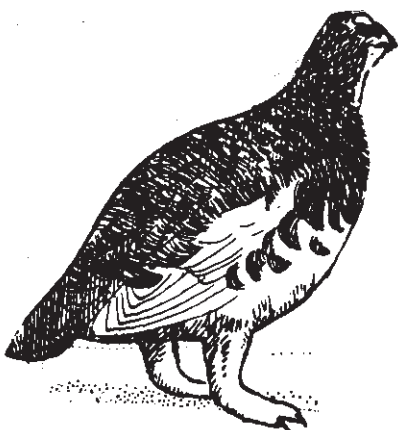
Ulv finnes spredt i fjell og skogområder, spesielt i grensetraktene mot Sverige. Ulvebestanden i Norge er svært liten, trolig 10 - 20 dyr som delvis streifer mellom Norge og Sverige. Ulveungene fødes om våren, som regel i hi. Ulver er bytteetere og trenger ca. 6 kg kjøtt i døgnet. Vanlig bytte er hjortedyr som rein, elg og rådyr, men ulvene spiser også bever, skogsfugl og sauer.

Villrein finnes i fjellområdene i Sør Norge. Parringstiden er om høsten og simla får én kalv om våren. De spiser gress og blader om sommeren, lav og visne plantedeler om vinteren. Rein har brede "flyteklover" som bærer godt oppå snøen, og pelsen er tett med hule hår som isolerer mot kulde. Både bukker og simler har gevir. Simlene beholder geviret lenger utover våren enn bukkene, slik at de vinner konkurransen om føden for seg og kalven.

MONTER 32. RUNDT VARDEN

Om høsten samler **fjellrypene** seg helt opp i snaufjellet, i de aller øverste vierkrattene. Med sin grå høstdrakt går de helt i ett med fjellet og steinurene. Bærlyng (f.eks. krekling) er hovedføde hele året. Om sommeren spiser de også blader, starr og mose, mens de sper på med kvister, knopper og rakler om vinteren. Fjellrypene har hvit vinterdrakt. Det har også liryper; se monter 29 (skifte sommer/vinterdrakt). På toppen av varden sitter en **snøspurv**. Den er mest vanlig i Nord-Norge, og der finnes den også ved kysten. I Sør-Norge finnes den bare i høyfjellet. Mange overvintrer i Norge. Føden er frø og insekter. **Boltiten** finnes også i fjellområder med karrig vegetasjon. Den spiser insekter, mark o.l. med det smale nebbet. Det er hannene som ruger ut eggene og tar seg av ungene, mens hunnene trekker sørover til Sør-Europa og Afrika allerede i Juli.

AKTUELLE ELEVOPPGAVER

NR.	TITTEL	MONTER NR.	KL. TRINN
S-oppg	Ulike "Finn og farg"-oppgaver om f.eks. bever, bjørn, piggsvin, lundefugl, rev, gaupe, rein etc.	Avhengig av oppgave	1-3
N 21	Fuglefjell I	2	1-3
N 27	Finn og farg. Havsule, alke og krykje	2	1-3
N 36	Under havflaten 2	Under havflaten	3-4
N 4	Beverdammen	17	4-6
N 9	Gaupe	20	4-6
N 10	Rein og ulv	30	4-6
N 11	Pattedyr i skogen	20	4-6
N12	Bjørn	24	4-6
N 15	På jakt i skogen	15, 17, 18, 20, 22	4-6
N 24	Fuglefjell IV. Havsule, toppskarv havhest	2	4-6
N 32	Økologisk dyrejakt i Norske sal	Hele salen	4-7
N 1	Orreleik, Tiurleik	15	4-7
N 22	Fuglefjell II. Alkefugler	2	4-7
N 29	Våtmark	4	4-7
N 31	Hvem lever hvor: Pattedyr	17, 20, 27, 30	4-7
N 23	Fuglefjell III. Måker	2	5-7
N 35	Under havflaten 1	Under havflaten	5-7
N 33	Hønsefugler i fjellet	29, 32	5-8
N 28	Bever	17	6-9
N 16	Samspillet mellom dyr og miljø	Fritt valg	7-vid.
N 25	Fuglefjell V.	2	7-vid.
N 26	Fuglefjell VI.	2	Vid.